18/02/2023

Ψυχοσάββατο: Το λαογραφικό υπόβαθρο

/ Ορθόδοξες Προβολές

Τα Ψυχοσάββατα, στην εκκλησιαστική μας παράδοση, είναι δύο: Το ένα είναι το Σάββατο πριν από την Κυριακή της Αποκριάς και το δεύτερο, το Σάββατο προ της Πεντηκοστής.

Αν και όλα τα Σάββατα του έτους είναι αφιερωμένα στις ψυχές των Χριστιανών, που έχουν αποβιώσει, με την ελπίδα της ανάστασής τους κατά τη **Δευτέρα Παρουσία**, σύμφωνα με τις Γραφές, η **Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία** τιμά και ειδικά τη μνήμη τους τα δύο προαναφερθέντα Σάββατα.

Την εβδομάδα της **Τυρινής**, ο ελληνικός λαός αποκρεύει, δηλαδή παύει να τρώει κρέας, μετά το φαγητό της δεύτερης εβδομάδας, της λεγόμενης **Κρεατινής**. αλλά η καθαυτό Αποκριά με τα πολλά της έθιμα είναι η τελευταία Κυριακή, της **Τυροφάγου**

.

Μια μέρα πριν έχουμε το **Ψυχοσάββατο,** καθώς η επόμενη ημέρα είναι αφιερωμένη στη **Δευτέρα Παρουσία** του Κυρίου, εκείνη τη φοβερή ημέρα κατά την οποία όλοι θα σταθούμε μπροστά στο θρόνο του μεγάλου Κριτή. Για το λόγο αυτό, με το Μνημόσυνο των κεκοιμημένων, ζητούμε από τον Κύριο να γίνει ίλεως και να δείξει τη συμπάθεια και τη μακροθυμία του, όχι μόνο σε μας αλλά και στους προαπελθόντας αδελφούς, και όλους μαζί να μας κατατάξει μεταξύ των υιών της **Επουράνιας Βασιλείας Του.**

Το ιδιαίτερα ενδιαφέρον στοιχείο των ημερών αυτών είναι η συνύπαρξη της χαράς και του ξεφαντώματος με την μνήμη των κεκοιμημένων. Αποτελεί κοινή πίστη σε όλες τις περιοχές της Ελλάδος πως οι ψυχές των κεκοιμημένων, τις ημέρες αυτές, *«απολύονται»* και βγαίνουν στον επάνω κόσμο. Γι΄ αυτό και την τελευταία εβδομάδα, πού σε πολλές περιοχές, σφάζουν τον χοίρο, με τον πρώτο μεζέ που θα φαγωθούν και το πρώτο κρασί που θα πιουν, λένε *«Θεός σχωρέσει τις ψυχές».* Σε μερικούς μάλιστα τόπους, όπως στις Κυδωνιές της Μικράς Ασίας, την Τσικνοπέφτη, έβραζαν πιλάφι με κρέας και το μοίραζαν στους πτωχούς για τους πεθαμένους.

Αλλά οι κατεξοχήν αφιερωμένες στους νεκρούς ημέρες της **Αποκριάς** είναι τα Σάββατα της **Κρεατίνης** και της Τυρινής, τα Ψυχοσάββατα. Τότε, σε κάθε σπίτι φτιάχνουν κόλυβα, χυλό και χαλβά ή φαγητά και τα μοιράζουν για να συγχωρεθούν τα πεθαμένα. Τότε επισκέπτονται τους τάφους των αγαπημένων νεκρών και είναι μεγάλη η πομπή των μαυροφορεμένων γυναικών και κοριτσιών, που κατευθύνονται προς το νεκροταφείο, κρατώντας στα χέρια ένα πιάτο κόλυβα, στολισμένα με ζάχαρη, κανέλα, καρύδι, σουσάμι, ρόδι, σταφίδες. Βγαίνουν στους τάφους και τα αποθέτουν, προσφορά στον νεκρό.

Την ιερότητα των ημερών αυτών δείχνει και η αποχή των γυναικών από κάθε εργασία, η συνήθεια να μη λούζονται τα Ψυχοσάββατα και άλλες τέτοιου είδους απαγορεύσεις.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και μερικές συνήθειες των **Ψυχοσάββατων**, που φέρνουν στη μνήμη μας παμπάλαια παιχνίδια και αγώνες προς τιμήν των νεκρών:

Στην Πυλία π.χ. τα δύο Σάββατα, το Κρεατινό και το Τυρινό, μαζευόταν στα αλώνια και παίζανε τις αμάδες. Μετά, πετάγανε και το λιθάρι. Κάνουνε και τραπέζι όλα τα συγγενικά σπίτια και γλεντάνε.

Τέλος, σε μερικούς τόπους, οι προσφορές στους νεκρούς γίνονται και την **Κυριακή της Τυροφάγου**. Έτσι, στο Κηπουριό της Δυτικής Μακεδονίας, κάθε οικογένεια φέρνει στην εκκλησία πίτα, σιτάρι, κρασί, τυρί κ.α. και μετά τη λειτουργία τα φέρνουν και τα τοποθετούν πάνω στους τάφους. Ύστερα τα μοιράζουν και τα τρώγουν.

Πώς τώρα συμβιβάζονται οι νεκροί και τα πένθη με τον γενικά εύθυμο και φαιδρό τόνο των αποκριάτικων εθίμων; Είναι άραγε απλή σύμπτωση το γεγονός ότι την άνοιξη ακριβώς (αρχές Μαρτίου), όταν εμείς γιορτάζουμε την **Αποκριά** με τα Ψυχοσάββατα της, οι **αρχαίοι Αθηναίοι** γιόρταζαν τα **Ανθεστήρια,** γιορτή που είχε και αυτή διπλή όψη, ήταν δηλαδή, από τη μία γιορτή των λουλουδιών, του κρασιού και της αχαλίνωτης χαράς και από την άλλη, γιορτή των νεκρών και των ψυχών;

Οι αρχαίοι Αθηναίοι έπαιρναν πολλές προφυλάξεις για να προστατεύσουν τα ιερά, τα σπίτια και τα σώματά τους από την είσοδο μέσα σε αυτά των ψυχών που ανέβαιναν, καθώς πίστευαν, τη δεύτερη μέρα της γιορτής, τους λεγόμενους Χόες (12 του Ανθεστηριώνα, δηλαδή γύρω στην 1η Μαρτίου) στον επάνω κόσμο και την τρίτη μέρα, τους **Χύτρους**, διώχνονταν. Προηγουμένως, όμως, οι Αθηναίοι τους προσέφεραν τις πρέπουσες τιμές, μεταξύ άλλων, την πανσπερμία, που έφτιαχναν οι

γυναίκες στις χύτρες, χωρίς να επιτρέπεται να φάει κανείς από αυτήν. Αυτή τη γιορτή των ψυχών βρίσκουμε την ίδια περίπου εποχή και στα βοιωτικά Αγριώνια, γιορτή επίσης Διονυσιακή.

Παρόμοια υποδοχή αλλά και αποπομπή των νεκρών προγόνων βρίσκουμε στους **αρχαίους Ρωμαίους** (Parentalia, Lemuria), καθώς και στους Πέρσες, τους Πρώσους και τους υπόλοιπους Ινδογερμανούς. Επομένως, η μέρα των ψυχών, και πιθανόν και η σύνδεσή της με την γιορτή των λουλουδιών και της άνοιξης, είναι πολύ παλαιά, ίσως ινδογερμανική κληρονομιά, και ο Διόνυσος μόνον αργότερα, ως θεός της Άνοιξης, συνδέθηκε με την γιορτή των νεκρών.

Δεν είναι λοιπόν εκπληκτικό το γεγονός, ότι κατά τις ανοιξιάτικες γιορτές, όταν η φύση ξύπνα από την νάρκη, ανεβαίνουν και οι νεκροί στον επάνω κόσμο και δέχονται τις προσφορές και τις τιμές των ζωντανών.

Η πιστή στην επιστροφή των ψυχών εξηγεί και τις αποκριάτικες μεταμφιέσεις. Πιστεύεται ότι και αυτών ο αρχικός σκοπός ήταν να προχωρήσει η βλάστηση και η καρποφορία. Είναι γενική η πίστη, ότι οι μεταμφιέσεις αυτές φέρνουν «καλοχρονιά» στον τόπο. Οι **παράδοξοι χοροί** των μεταμφιεσμένων, τα βαδίσματα και τα ποδήματά τους, πρέπει να παρίσταναν τη διέλευση των πνευμάτων. Αργότερα, ήθελαν στους θορύβους τους να βλέπουν ένα ξύπνημα των πνευμάτων της βλάστησης.

Και επειδή, στο επιμνημόσυνο δείπνο, τη λεγόμενη «μακαριά» οι προσφορές στους νεκρούς είναι, εκτός από τα κόλλυβα, και τα ζυμαρικά, αυτά, από τις λέξεις «μακαρία» και «αιωνία», ονομάστηκαν μακαρόνια και η τρίτη εβδομάδα της Αποκριάς, της οποίας τα ζυμαρικά είναι το ειδικό όπως και το τυρί έδεσμα, ονομάστηκε **Μακαρονού**.

Τέλος, σε καιρό, όπου τα πνεύματα εμφανίζονται και πλησιάζουν τον άνθρωπο, φυσικό είναι να θέλει αυτός να μάθει από εκείνα το μέλλον. Στην ιερότητα και τη δύναμη, που ο άνθρωπος του λαού αποδίδει στις νεκρικές προσφορές, οφείλεται και η συνήθεια να μαζεύονται τα κορίτσια με το μακαρόνι της **Τυρινής,** καθώς και οι άλλες μαντικές συνήθειες των Ψυχοσάββατων.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως, και σε αυτά τα έθιμα, η χριστιανική πίστη προσλαμβάνει παλαιό υλικό και του προσδίδει μία άλλη διάσταση. Η ανάγκη επαφής των ζωντανών με τους κεκοιμημένους προσλαμβάνει πλέον την διάσταση μιας ζωντανής σχέσης μεταξύ προσώπων, τα οποία βρίσκονται πλέον υπό το φως της αιώνιας ζωής, όχι ως διαβίωση στον Άδη, αλλά ως μετοχή στην αιώνια Βασιλεία του Αναστημένου Θεανθρώπου. Όσο για τη φύση που αναγεννάται,

αποτελεί προτύπωση της ζωής που υπερβαίνει το θάνατο, όχι ως μία απρόσωπη αναγεννητική δύναμη αλλά ως ένας θρίαμβος προσωπικού Θεού, ο όποιος συμπαρασύρει άπαξ δια παντός όλη την ανθρωπότητα προς την αιωνιότητα.

Πηγή: pemptousia.gr/ Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού